

VZDĚLÁNÍ A JEHO INTERKULTURNÍ KONTEXT

**Evropské vzdělávání – jednoduché otázky
bez snadných odpovědí**

František MEZIHORÁK

Abstrakt: Autor tohoto článku soudí, že pro osud evropské integrace je důležitější než ekonomie a politika evropské vzdělávání a výchova. V této oblasti je však mnoho problémů a otázek, z nichž některé tu uvádí – se snahou podnítit čtenáře k přemýšlení a hledání adekvátních odpovědí.

Klíčová slova: Evropa, integrace, výchova, vzdělávání, otázky, problémy

Před dvaceti lety – po „sametové revoluci“, když Československá republika nastoupila cestu k Evropské unii, objevily se s tímto procesem také mnohé otázky. V tehdejší optimistické atmosféře se mi však zdálo, že na většinu těchto otázek dokážu odpovědět. Ale dnes je počet otázek ještě větší a odpovědi nenacházím lehce, ba často si s nimi nevím rady vůbec. Uvedu dále některé z nich a můžeme se v sympoziální diskusi pokoušet o jejich alespoň částečné zodpovězení. Nedokážeme-li to, pak může evropské vzdělávání a vychovávání jen stěží být úspěšné:

Ad 1) Co má být vlastně předmětem evropského vzdělávání – co je to dnes Evropa? Tento problém ostatně řešili i v minulosti mnozí evropští myslitelé, avšak dnes je situace asi ještě komplikovanější. V pradávnou byla Evropa jen appendixem Asie, pak v antice a po nástupu křesťanství získala samostatnost a obvykle byla definována jako prostor

od Středozemního moře k moři Severnímu, od Atlantického oceánu na východ po Ural (přitom někteří evropanstí sjednocovací projektanti, včetně hraběte Coudenhove-Kalergiho, Anglii a Rusko z Evropy vylučovali). Co dnes? Jako členské státy Rady Evropy figurují také Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie! Jsou také členy evropské fotbalové organizace UEFA! Rusko má rozsáhlé teritorium za Uralem – patří však tato část jen na základě státní příslušnosti skutečně také do Evropy? Turecko má jen nepatrný kousíček na evropském území, přesto je nanejvýš aktuálním kandidátem členství v EU. A co Izrael – je státem asijským, ale má tisíce souvislostí s Evropou! V Asii je arabskými státy izolován (proto také např. hraje mezinárodně fotbal v rámci UEFA, je – byť ne plným členstvím – zastoupen v Radě Evropy atd.). Stane se jednou členem EU? A všeobecně, při pohledu na tendenci Asiatů a Afričanů migrovat do Evropy, nestane se náš kontinent za padesát let fakticky opět jen přívěskem Asie?

Ad 2) Když navážu na poslední slova předchozího odstavce, ptám se – kdo jsou a kdo budou Evropané? Faktem je stále větší imigrace a zároveň vysoká natalita asijských a afrických imigrantů a současně stále nižší natalita skoro všech evropských národů (srov. Jarmara, 2006). Při tomto protikladném tempu se nevyhneme pochybnostem, co bude evropská identita v budoucnosti znamenat, o čem budeme vlastně hovořit, když užijeme pojmu Evropané?

Ad 3) Tato imigrace přináší stále větší problémy – také proto, že vysoký počet imigrantů se nechce ve své nové evropské vlasti vůbec integrovat. Výmluvné je, když nyní už i kancléřka země s velkou tolerancí a vstřícností vůči imigrantům – Německa – konstatuje, že tzv. multikulturalismus nebyl v praxi úspěšný a Německo musí nastoupit jiný kurz v imigrační politice. Jak daleko má jít evropská demokracie, tolerance, liberalismus, když jsou konfrontovány se zcela protikladnými tendencemi imigrantů, přicházejících z naprosto odlišných kultur a systémů? Takzvaná politická korektnost už nyní vede k absurditě, že kritika této situace bezbřehé ústupnosti je téměř nemožná (viz případ ministra Sarrazina). Má tedy Evropa vůbec bránit svoji integritu, nebo

zcela naivně a idealisticky hledět vstříc „zániku Západu“ (když užijeme metafory evropského klasika)?

Ad 4) Platí ještě, že křesťanství bylo a bude základním zdrojem evropské kultury? Při diskusích o evropské ústavě se už opatrní evropští politikové bránili tomu, aby do její preambule bylo křesťanství včleněno. Co přijde dále – kde bude Evropa hledat svou duchovní budoucnost, když ne v hodnotách křesťanství? Agresivní islám má nesrovnatelně větší šance než holubičí křesťanství. Má se stát toto duchovní perspektivou Evropy? (Porovnejme jen fakt vzniku stovek mešit v evropských zemích s téměř nulovou bilancí nových křesťanských chrámů v zemích asijských a afrických.) Jak dlouho ještě bude trvat, než skončí evropská svoboda vyjadřování, protože militantní islamisté hrozí okamžitě násilím a zbraněmi, když nějaká věta není dle jejich chuti!

Ad 5) Jakou kulturu – kultury máme nadále pěstovat a rozvíjet v rámci evropského vzdělávání? Nespějeme k tomu, že místo soužití kultur dojde nakonec k tomu, že na troskách někdejší anticko-křesťanské kultury bude vládnout Evropě kultura sousedních kontinentů?

Ad 6) Kam má dospět integrace Evropy? Má být EU jen ekonomicko-obchodní společenství (jak si v podstatě představuje např. Václav Klaus), nebo se má integrace soustavně prohlubovat ve všech sférách? Má to být konfederace, federace nebo superstát? Neznačená Evropa regionů a svazků regionů riziko tříštění jednotné Evropy? Proč soustavně roste, přes obecnou kritiku, „bruselský byrokratismus“, poškozující mnohdy důvěru veřejnosti ve správnost myšlenky EU? Jak se má vyvíjet Evropský parlament, dnes často nepřiliš smysluplně pracující a nabubřelý počtem poslanců s mimořádnými platy a výhodami? Co s Radou Evropy, která zřejmě už splnila svou historickou roli a dnes představuje velmi početnou a nákladnou instituci (s tisícem úředníků, kteří jakoby už žili sami pro sebe) produkující stovky rezolucí ke všemu možnému, schvalované zlomkem členů Parlamentního shromáždění, které pak téměř nikoho nezajímají? (Před časem jsem zveřejnil úvahu, zda by bylo funkční proměnit – ovšem silně zredukovanou – Radu Evropy v senát

EU.) Co s Evropským soudem pro lidská práva, který sice trestá evropské státy např. za předlouhé soudní termíny, ale sám má už (při prudkém nárůstu stížností) tytéž problémy?

Ad 7) Jak je možné, že i na půdě EU znovu rozkvétá nacionalismus a nebyli jsme schopni dosud ani staré animozity, averze, nenávisti, myšlenkové stereotypy, falešné mýty a všechna další rezidua minulosti vymýtit z národních povědomí? Proč dosud nevznikl evropský dějepis, který by obsahoval skutečně objektivní, pravdivý výklad evropských dějin, ačkoliv i to má pro porozumění a usmíření evropských národů zásadní význam?

Ad 8) Státy EU mají svou samostatnou školskou politiku. EU sice dalekosáhle podporuje nejrozličnější projekty a programy v této oblasti, ale není snad načase pokročit směrem k optimální kompatibilitě vzdělávacích národních systémů? (Bohužel mnohé výzkumné a vzdělávací projekty, financované EU, jsou jen „potěmkinovskými“, zneužívajícími evropské peníze bez skutečného přínosu.) Nepotřebuje Evropa kromě zrychlování ekonomické a politické integrace také rychlejší (ovšem promyšlenou) integraci ve výchově a vzdělávání?

Ad 9) Jsou učitelé a vychovatelé jen Sisyfové na poli výchovy a vzdělání ve srovnání s vlivem tzv. masových médií? Je ještě možné obnovit autoritu, kterou škola a učitelé (dnes téměř kázeňsky bezmocní) v minulosti měli? Jaké nebezpečí přinášejí snahy nahradit stále více živého učitele počítačem? Je jen utopií vidina školy prakticky bez lidského kontaktu mezi učitelem a žákem?

Ad 10) Mé otázky jistě nevyznívají příliš optimisticky a může vzniknout dojem, že naše usilování v evropské výchově a vzdělávání vlastně nemá smysl. Ale smyslem mých snad až příliš provokativních otázek je, abychom se pokoušeli hledat odpovědi a z nich vyplývající postupy na tomto poli. Často jsem již publikoval své přesvědčení, že Evropa sice může dosahovat dalších úspěchů v ekonomické a politické sféře, ale zůstane „kolosem na hliněných nohou“, pokud se podstatně a hluboce

nepropojí duchovně. To je ovšem úkol mimořádně obtížný – evropanská výchova a vzdělávání jsou nejtěžšími úkoly, které před učiteli a vychovateli v Evropě stojí. Jakou však by měla EU perspektivu bez jejich řešení? Pokud bychom nebyli na této cestě úspěšní, pak „budiž bůh milostiv naší Evropě!“.

Literatura:

- JARMARA, T. Multikulturalismus v politické praxi Evropské unie a České republiky: Kulturní integrace. In. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Paedagogica. Civilia VI*. Praha: Nakladatelství EPOCH, VUP Olomouc, 2010. s. 12–18.
- MEZIHORÁK, F. Pyrrhussiege des Europeanismus? In WICHARD, R. (Hrsg.) *Mittleuropa. Geistige Grundlagen-Geschichte und Gegenwart- Pädagogische Perspektiven*. Frankfurt am Main: Stiftung Haus der Action 365, 2005. S. 92–98.
- MEZIHORÁK, F., NELEŠOVSKÁ, A. Residuen in national consciousness – andragogical task. In *Regionalisierung – Internationalisierung*. Pécs: Kiadó Pécsi Tudományegyetem, 2008. s. 56–61.
- MEZIHORÁK, F. Homo europaeus. In *Człowiek w świecie natury i kultury*. Racibórz, 2009. s. 236–241.
- STANĚK, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007.

Kontakt na autora příspěvku:

Prof. PhDr. František Mezihorák, CSc., Dr.h.c.
Katedra společenských věd
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
e-mail: frantisek.mezihorak@upol.cz